

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Folketro i ældre og nyere Tider.

Udgivet år og sted | Publication time and place: København : H. P. Møller, 1860

Fysiske størrelse | Physical extent:

64 s.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

Folkebrø
i ældre og nyere
Tider. 1-2
1860.

14, - 288

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130020350335

4

Folketro

i ældre og nyere Tider.

I.

Om Spøgelse- og Gjengangertraen.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Boghandler S. P. Møller.

Trykt hos J. W. Salomon.

1860.

See Bagsiden.

1870

1870

1870

I.

Om

Spøgelse- og Gjengangertroen.

1

10

Spezial-Druckerei & Verlag

Overtroens Tidsalder er nu at betragte som ophørt. Man har lært at indsee det Daarlige og Bildfarende i at troe paa og selv nære Frygt for Ting, som sete ved Dagens Lys ikke have det mindste Skræmmende ved sig, hvor stærkt de end i Mørket tale til Indbildningskraften, og findes der end nuomstunder hist og her Spor af Overtro, da fremtræder den gjerne i den uskyldigste Skikkelse og indskrænker sig som oftest til, at En og Anden kan lade sig ængste af Rufferens første Foraarsfang eller spaae sig en lykkelig Fremtid ved at finde en Fiir- eller Femløver. Selv Troen paa Kort- og Kaffeviisdommen hos enkelte udvalgte Sybiller er nu en Latterlighed, som Folk undsee sig ved at tænke paa, endsige tale om.

Dog, der har været Tider, da det ikke var saaledes, og blandt de mangfoldige Bidrag til den menneskelige Daarligheds Historie har Frygten for afdøde Mennesker visselig ikke været et af de ringeste. Blandt de utallige Bildfarelser, der havde fæstet Rod i en forspunden Tidsalder, have især de daarlige Begreber, man gjorde sig om Aander og de saakaldte

Spøgelse, ikke sjelden forstyrret Menneskes Ro, fordi det saa ofte — spøgede i de stakkels Folks Hjerner, eller — maaskee rettere — fordi visse Spøgelse have villet spøge med den menneskelige Forstand. I Reglen vare disse daarlige Begreber og Forestillinger saa at sige nedarvede, idet gamle eensfoldige Bedstemødre søgte at dræbe de ledige Timer, eller uvidende Ammer at tynse paa Barnet ved at fylde de Smaa med gyselige Eventyr, og det i en Alder, da Indbildningskraften er levende nok, uden at den behøver at pirres og rystes ved Skrækbilleder. Virkningen blev naturligviis, at slige daarlige Forestillinger fæstede Rod i Barnesjælen, saa at det kostede Noie at faae dem udryddede i en senere Alder.

1770 Overtroens Tidsalder er nu forbi, og vi ville takke Gud derfor. Alligevel tør det have sin Interesse at dvæle ved hine Levninger af Traditioner, som engang bragte Forsædrene til at skjælve i Angst og Bæven. Naar vi tilfulde erkjende det Urimelige og Daarlige i Forestillingen om Spøgelse og see, hvor mange Daarskaber og Galtskaber denne Tro har avlet, da kunne vi først glæde os over, at leve i en mere oplyst Tidsalder, der har sagt sig fri for den Art Bannkundighed.

I.

Hvad man i ældre Tider forstod ved Spøgelse, veed Enhver. Ifølge den almindelige Mening var det enten Skygger af de Hedenfarne eller de Afdøde selv, som havde den Egenskab, at de især om Natten kunde gaae igjen og vise sig ganske som i levende Live. Heraf fik de naturligtviis Navnet Gjengangere eller Gjensfærd. Tidligere kaldtes de ogsaa „Aptergangu“ eller Eftergængere, ligesom de endnu flere Steder i Sverrig kaldes „Återgånger“.

I Norge tænkte man sig i gamle Dage nogle Bæsner, som i flere Henseender synes at være beslagtede med de sjælløse Gjengængere; det var de i Sagaerne saa ofte nævnte „Draugum“ (Drager) eller — i Almuesproget — „Drouger“, hvilke horte til den Slags Aander, som havde med Døden at bestille. Draugen, selv fra først af en Afdød, skulde efter Folketroen forkynde et Menneskes nærforestaaende Død og fulgte de Dødelige, hvor de end gik.

Al denne Tro stammer fra den hedenste Oldtid, fremgaaer deraf, at Odin selv kaldes „Drauge=Drotten“ eller „Gjengængernes Herre.“ I Hervarar- og Ynglinga-Saga omtales Drauger som de afdøde

Heltes Gjenfærd, der opholdt sig i Gravhøiene. I Oldnorden synes Draugen saaledes at have været Ens Fylgie, der fulgte den Døde selv i Graven; hvor En var kommen af Dage, der spøgede hans Draug.

I gamle Dage kunde saakaldte „synske“ Folt see Draugen paa Kirkegaarden i Skikkelse af et hvidt Spøgelse, der standsede Heste¹⁾ og „gjorde adskillige Spektakler“; dog nu for Tiden betragtes Draugen ikke mere som en Aand, men som et lille Insekt, der findes i stor Mængde i Høsttiden, og kun i Tusmørket giver en pibende Lyd fra sig.

Oprindelsen til Troen paa Gjengangere skriver sig rimeligviis fra Tanken om Sjælens Udodelighed og altsaa om et andet Liv. Af denne Tanke finde vi Spor i den fjerne Hedenold blandt de forskjellige Folkeslag. Jøderne antog, at de skulde samles med Fædrene og sidde tilbords med Patriarkerne, og Døden betragtede de kun som en Søvn. Grækerne og Romerne troede noget Lignende, om end hertil knyttede sig Forestillingen om Sjælevandring og Skyggetilværelse. For Nordboernes Bedkommende vidner baade Gudelære og Historie om, at man endnu længe før Kristendommens Indførelse troede paa et Liv hinsides Graven. De havde deres Valhal og Niflheim, efter-

¹⁾ Paa sine Steder i Norge, s. Ex. i Øvre-Tellemarken, kaldes endnu en vis Hestesygdom „Drougslag“. Den ytrer sig ved en Daarlighed over Landen, som gjør, at Dyret ikke kan bevæge sig. I forrige Tider troede man, at Hesten kom sig, naar man slog den dygtigt over Lænderne med en Psalmebog eller et Viglagen.

som de Afdøde havde været frække eller feige, og i Snorros Edda hedder det: „Den, der er ældst blandt Guderne, hedder Alfader; han skabte Manden og gav ham Sjæl, den som leve skal og aldrig tabes, endog Legemet forraadner til Støv eller brændes til Aske.“

Ligeledes fortæller Særo om Gorm den Gamle, at da han efter sit lange Vikingeliv kom hjem til Danmark, for der at slaae sig til Ro, lod han sig af Nogle overbevise om Sjælens Udødelighed, og da hans Død stundede til, tænkte han tillige paa, hvor Sjælen skulde hen, naar hen havde forladt Legemet, samt hvilken Belønning de skulde have, som med Dyrigtighed havde dyrket Guderne.

Naar man altsaa tør antage, at de Gamle troede paa Sjælens Udødelighed, tør man ogsaa med Føie slutte, at de antog, at Sjælen skulde vedblive at virke. Om de nu ogsaa have meent, at Sjælen en lille Stund dvælede ved de fjære vante Steder, inden den slog sig ganske til Ro i sit nye Dpholdssted, er vanskeligt at afgjøre, men Folketroen synes saa halvt om halvt at tale derfor. Thomas Bartholin meddeler saaledes, at man fordum troede, at Sjælene i et heelt Aar efter Døden fore vrelviis ud af og ind i de døde Legemer. At denne Tro virkelig har været næret, synes ogsaa at fremgaae deraf, at man i Oldtiden troede at kunne formaae de Afdøde til at stige op af Gravene, altsaa bevæge Sjælen til en Stund atter at forene sig med det livløse Legeme. Da dette imidlertid ikke kunde gaae naturligt til, betjente man

fig af de saakaldte Galdrer eller Trylleruner, ved hvis Afhyngelse man meente at kunne udrette overordentlige Ting, ja endog oppvække Døde. Spør heraf findes endnu i Kæmpeviserne, hvor Ordet „at galdre“ forekommer i Betydning af at fortrylle eller forhøre ved Sang og Trylleformularer. Saaledes i „Evend Bonveds Vise“, hvor Dronningen taler til sin Søn:

„Da skal jeg galdre Dig i Dag,
Aldrig skal Dig nogen Mand skade.“

Til slige Gjøglerier betjente man sig undertiden af et Horn, der kaldtes Galdrehorn.

Om Galdrefunstens Virkning fortæller Saxo Runemester. Kong Hadding havde en Dronning Hartgrepe, som var af Jættestaat og hjemme i mange lønlige Kunster. Da hun engang med sin Mand paa en Reise i Norge kom til et Huus, hvor Værten laae Dig, fik hun pludselig Lyft til ved Hjælp af sine Tryllekunster at erfare, hvad der skulde møde undervejs. Hun udskar derfor nogle græsselige Ord paa en Spaan og gav Kongen den, for at han skulde lægge den under den Dødes Tunge. Men den Døde vaagnede op, og fortørnet over at blive forstyrret i sin Gravro spaaede han i et Bers, at der skulde vederfares Dronningen meget Ondt, og at hun tilsidst skulde blive dræbt i en Skov, hvilket ogsaa indtraf.

Den i Oldtiden almindelige Skik, at knytte Hereri til Forestillingen om de Dødes Gjenfærd, deelte Nordboerne med mange andre Folkeslag. At Jøderne raadførte sig med de Døde, fremgaaer af mange

Steder i det gamle Testamente; Moses forbød det vel, men man omgik Loven. Meeft bekjendt er Heren i Endor, der for Kong Sauls Afsyn fremmanede den afdøde Profet Samuel. — Grækerne og Romerne troede ligeledes, at de Døde kunde manes frem igjen. Virgil fortæller om, hvorledes Sibylla førte Aeneas sammen med hans afdøde Fader, Anchises, i Skyggernes Land, og Horats meddeler, at man rev et sort Gimmerlam itu med Tænderne og øste Blodet deraf i Grøften, for „at mane de Døde op, som skulde give dem Svar“. Bekjendt er det ogsaa, at Grækerne havde visse kloge Koner, saakaldte „Pythona“, der især vare kyndige i den Slags Kunster. Sjælland skal saaledes ikke beholde Gren for sig selv.

Foruden Lysten til at adspørge de Døde, der jo maatte antages at vide lidt Mere om det Tilkommande end de Efterladte, kan der ogsaa tænkes andre Motiver til at befæste Troen paa, at den Hensøvede endnu ikke var ganske tabt for Jorden. Man forestille sig saaledes blot, hvad en ond Samvittighed kunde bevirke; hvad Under om den bestandig saae den Døde reise sig med Havnens dragne Sværd? Ligeledes Elskov, Længsel og Sværmeri, der ikke kunde forsone sig med det bittere Tab, Døden havde forvoldt. Hvad Under om en kjær Afdød, dybt savnet og begrædt, bestandig svævede de Efterladte for Dinene, og at disse da kunde længes efter den Hedengangne i den Grad, at de virkelig kunde baade ønske og haabe at skue den Afdødes Aand, ja tilsidst endog ved Indbildningskraftens Hjælp see deres Dnske opfyldt?

Dertil kommer endnu, at Fortidens Religionsbegreber langt fra vare rene nok, til at man kunde tænke sig Døden som Overgangen til noget Bedre. Man syntes, at den smilende grønne Jord altid maatte være den bedste; mange Afdøde vare maaskee blevne pludselig bortrevne, for pludseligt, til at de ikke skulde savne en elsket Hustru, kjære Børn og trofaste Venner, og det laae da saa nær at tænke, at deres Længselsblik endnu ofte maatte stunde ned til det Jordiske, de havde forladt. Naturligviis var det Folk, der selv frygtede Døden og altid syntes at have nok at leve for, som befæstede Troen paa slige Forestillinger; men der har visselig været Mange, som have tænkt saaledes og — paa en Maade — maalt Evigheden med Jordslivets Allen.

I flere af Kæmpeviserne opdukker stærkt denne Tro. Saaledes i den om Ridder Aage, der gjæster sin Fæstemø, for hvis Sorg og Fryd han selv har Følelse i Graven, idet han siger til hende:

„Hver en Gang Du glædes
Dg i Din Hu er glad,
Da er min Kiste forinden
Omhængt med Rosens Blad.

Hvergang Du Dig gremmer,
Dg i Din Hu er mod.
Da er min Kiste forinden
Som fuld med levret Blod.“

Rørende ffjøn er ogsaa Bisen om Svend Dyrings første Hustru, der ikke kan slumre roligt i Graven af Kummer over sine Børn, der lide under en haard

Stedmoders Behandling, og hvis Graad og Klage
trænger ned til hende under Jorden.

Om Aftenen silde, der Børnene græd,
Det hørte deres Moder under Mulden ned.

Det hørte den Kvinde under Jorden laae;
Forvist maa jeg til mine smaa Børn gaae.

Den Kvinde gaaer frem for Vorherre at staae:
„Og maa jeg til mine smaa Børn gaae?“

Hun bad ham saa længe,
Saa han lod hende gange. —

Hun stød op sine modige Been,
Der revnede Muur og Marmorsteen. —

Der hun kom i Stuen ind,
De smaa Børn staae med Taare paa Kind.

Det ene hun hørsted, det andet hun fletted,
Det tredie hun løstede, det fjerde hun letted.

Det femte hun satte paa sit Skjød,
Som vilde hun give det Dien sød.

Hun sagde til ældste Datter sin:
„Du bede Svend Dyring gaae til mig ind.“

Der han kom i Stuen ind,
Hun talte til ham med bredden Sind:

„Jeg levnte efter mig baade Ol og Brød,
Mine smaa Børn lide Hungers Nød.“

Jeg levnte efter mig Bolster blaa,
Mine smaa Børn ligge paa bare Straa.

Jeg levnte efter mig de store Borsljos,
Mine smaa Børn ligge i mørken Huus.

Skal jeg tiere hjem til Jer gaae,
Saa trant en Lutte skal I faae!“

Langt fra at Kristendommen nedbrød hvad Daarlighd, der i denne Retning var fremstaaet i Hedenkabet, syntes det ivertimod, som om Munkene endog gjorde deres Bedste til at faae Spøgelsesetroen rodfæstet. Læren om Skjærsilden, hvori Sjælene skulde luttres, inden de kunde optages i Himlen, maatte paa en Maade medføre Begrebet om, at Sjælene i længere Tid svævede om paa Kloden, og de gridske Munke fandt deres Regning ved at bestyrke denne Overtro. Ved at holde Mængden i Bankundighed og Bildfarelse befæstede de deres Magt og Indflydelse, idet de gjorde deres Modstandere til Trolde, medens de levede, og til Gjengangere efter Døden, ikke at tale om den Fordeel, de høstede, ved at læse Sjælemesser over de usalige Aander.

Den i sig selv uskyldige Aandetro udartede hurtigt til Spøgelsesetro. Man forestillede sig tilsidst de Afdødes Sjæle og de affjælede Legemer som Et og det Samme, og hvormeget Folket i Almindelighed frygtede for Gravens Indbyggere, fremgaaer bedst af de i Traditionen opbevarede kraftige Midler, hvormed man troede at kunne værges sig imod dem og betvinge dem under deres Færd. Galt var det og værre blev det. Der opstod en formelig Krig mod de Afdøde, en vild Forfølgelse, der endog forstyrrede Kirkegaardene og fordriftede sig til at skjænde de halvt forraadnede Lig; selv i nyere Tid har denne væmmelige Dødemannen yttret sig i sin hele Græsfelighed.

I et Skrift fra 1798 om den nordsjællandske Randalmue fortælles der saaledes, at naar Spøgelsesferne

„strax efter Begravelsen bleve altfor glubste“, da man ede man dem, hvilket bestod deri, at man gravede Liget op, afhængede Hovedet og lagde dette mellem dets Been, hvorefter man „slog en dygtig Bæl gennem Kroppen eller idetmindste gennem den frygtelige høire Arm“. — Var Spøgelse af en mere fredsommelig Natur, nøiedes man med at bringe det Fredsoffer. I Frederiksborgegnen fandtes endnu i Aaret 1796 paa et Sted, hvor et Menneske var kommen ulykkelig af Dage, en saakaldet „Tros-Høi“, opdyngtet af Binde og Stene, som Tid efter anden vare kastede der af Forbigaaende. Dette var nemlig et Offer, som man bragte „den Dødes Gjenfærd, at det ikke skulde skade den Rejsarende.“

I Jylland var det endnu i forrige Aarhundrede Skik, at betegne det Sted, hvor En var „manet“, med en Bæl. Naar man rykkede en saadan Bæl, hørte man gjerne den Nedmanedes Stemme: „Nyk, saa skal jeg trykke!“ Af større Marker paa denne Art Handlinger maa nævnes den saa kaldte „Manesteen“, en stor Steen paa Beien mellem Steenved og Glæsborg i Aarhus Stift. Herunder ligger en fordums Eier af Meilgaard samt to Gaardsfæstere, hvilket Trefløver havde fravendt Nabobyen nogle af dens Jorder ved at flytte Markeskjellene. De maatte derfor efter deres Død gaae igjen om Natten, for at forsøge paa at rette de forrykkede Skjelstene, indtil endelig en klog Præst, Hr. Munk fra Hammelev, gjorde en Ende paa Spøgeriet ved at nedmane dem under den nævnte Steen. Enhver saaledes nedmanet Aand blev — efter

Folkesagnet — en Natravn. Man antog, at den Bæl, der neddrevs der, hvor et Spøgelse blev nedmanet, med sin spidse Ende gif gjennem Natravns venstre Binge og slog et stort Hul deri. Naar Ratten faldt paa, vaagne de Natravnen op og regerede til Hanegal; gjennem Ufører og Moradser banede den sig en Dypgang. Da begyndte den først under Jorden at stønne: „Rof! rof!“ — dernæst: „Rof op! rof op!“ og naar den saa var bleven fri for Bælen og slap op, sfreg den: „Hei, hei, hei!“ Den skulde ligne et Kors og hoppe i Forstningen som en Skade henad Jorden og sfreg: „Bav, bav, bav!“ indtil den, efter at have vundet Kræfter, fløi op og imod Østen. Maalet for dens Flugt var den hellige Grav; naar den kunde vinde derhen, fik den Ro. Naar en saadan Natravn fløi hen over Ens Hoved, maatte man vel vogte sig for at see op; thi ifald man tilfældigt kom til at see gjennem Hullet paa den venstre Binge, blev man selv en Natravn, hvorimod Natravnen blev forløst¹⁾.

Hvor nylig den jydske Almue er bleven klogere i dette Kapitel, see vi af et Skrift, forfattet af Præsten N. Blicher 1795, hvori det hedder: „Bisheden om Hexeri og Spøgeri er her saa almindelig og dybt indgroet, at man kun meget langsomt og vanskeligt kan faae Almuen den ud af Hovedet. Endnu (1795) lader man sig andægtigen fortælle, hvorledes Hr. Fr om før dum manede Pederss Kone og Povels Fader; hvor-

¹⁾ Om Natravnen see mere i Thicles Folkesagn II., 297—98 og Gl. d. Minder II., 239—40.

ledes Hr. Lorenz om Aftienen, da han kom fra Staden, og det blev ham sagt, hvor skinbarligen den lede Djævel gif derhenne i Mosen og kaldte ham en Katekismus-Dreng, strax stod op og gav sig i Kæst med den fule Aand. Haardt stod det længe, fordi det blev ham bebreidet, at han engang som Student var bleven en Bager en Skilling skyldig, men da han vidste Raad derfor, og fastede Skillingen i Satans gloende Gab, fik han rigtig Bugt med Krabaten, satte ham herunder og slog en Pæl ned paa Stedet, som staaer der endnu den Dag idag er."

Af de Manehistorier i Tusindviis, som Sagnene have opbevaret, ville vi her kun anføre nogle enkelte, som kaste et eiendommeligt Lys over den Tid, hvortil de henlægges. En bekjendt Maner var Knud Ufødt, en Søn af Præsten i Bredstrup, saakaldet fordi han ikke var født, men staaet ud af sin Moders Side; han var derfor fremfor alle Andre istand til at binde an med Gjengangere, især da han havde gaaet i den sorte Skole. Paa Herregaarden Stubegaard, mellem Skive og Holstebro, boede engang en Hr. Gyldenstjerne; efter sin Død blev han bisat i Viborg Domkirke, men vedblev alligevel at „have sin Gang paa Gaarden". Dette var jo geneert for Folk, og efter at flere kloge Folk forgjæves havde bundet an med Gjengangeren, kom endelig Knud Ufødt i Lag med ham. Da han nu i dette Grinde kom til Stubegaard, lod han alle Folkene begive sig bort og beholdt kun hos sig en uerfaren Ungmø. Med hende gif han.

ind i „Fiskerstuen“, hvor han tændte tre Lys, satte de to paa Bordet og det tredie oppe over Døren. Derpaa stilte han en Bøsselaas og lagde Stykkerne om paa Bordet og lod Pigen passe paa dem; naar hun saae, at de løb sammen af sig selv, saaledes som de passede, da havde han Magt med Spøgeriet, men faldt Stykkerne paa Gulvet, da var det ude med ham. Da Spøgelseset nærmede sig, begyndte Knud sine Besværgelser, men det gik haardt paa, og Dødsningen havde allerede faaet slukket de to Lys paa Bordet og var isærd med det tredie over Døren, før Knud fik Magt med ham. Men han tog nu ogsaa saa haandgribelig fat, at Spøgelseset maatte vige baglænds ud af Døren og ned i en Nøse, som endnu kaldes Djævlensnøsen. I samme Dieblis, da Spøgelseset sank, sprang Laasens Stykker sammen for Pigen sine og bleve som en heel Laas.

En anden Maner var Hans Ufødt, der ogsaa viste sin Magt mod en slem Gjenganger, Jens Munk, en haard Mand mod Fattige, der havde boet i Nafhærby ved Beile. Da han var bleven ihjelslaaet og skulde begraves, og de just gik med hans Ligkiste, saae Pigen, der opholdt sig i Ligstuen, at han stak Hovedet ind gjennem Ruderne og grinte noget fælt. Efter den Tid spøgede han baade Dag og Nat og gjorde Alle angst og bange. Præsterne i Egnen kunde Intet udrette mod ham, men Hans fik det drevet saavidt, at Gjenfærdet maatte love kun engang hvert syvende Aar, at reise sig af Graven, og da kun at spøge paa en lille Plads paa Nafhær Mark, der blev ham anvist.

Gjengangeren Risom gjorde i sin Tid Optøier i Sallingegnen. Han havde boet paa Nebbegaard, der tidligere var et Røverslot, og var berygtet for sine Ugjerninger; i Graven kunde han nu ikke finde Ro, men gik omkring og skræmmede Livet af Bønder og Bønderkoner. Først da Præsten i Sallinge kom til, fik Liget opgravet og nedkastet i Gadefjæret ved Gaarden, og en stor Pæl rammet igjennem det, blev Huusfreden aiter nogenlunde oprettet.

Eggen om Ringkjøbing var ogsaa i sin Tid Skuepladsen for forfærdeligt Spøgeri. Paa Høiene udenfor Byen drev et afdødt Fruentimmer sit Uvæsen. Hun havde aldrig været gift, men havt et Par Børn, hvilke hun skulde have ombragt. Derfor sad hun nu om Aftenerne i Maanestien paa Bankerne og svøbte et Barn, og var især de Forbifjørende til Uleilighed, da hun sprang op til dem i Bognen. Man havde oftere forgiæves klaget derover til Præsten, da denne netop selv en Nat tilligemed Degnen Palle kom der forbi. Fruentimmeret sad der som sædvanligt og respekterede ovenikjøbet ikke Præsten mere, end at hun rastvæk satte sig op til ham i Bognen. Præsten kunde ikke faae Raad med hende, men destobedre kunde Degnen; han klemte hende saa ordentligt, at hun tilsidst maatte give efter og krybe ned i Langebjerg, hvor hun siden den Tid har maattet sidde.

En Foged paa Herritslevsgaard i Høen, som ret havde udsugt de arme Bønder, døde langt om længe, og det kunde ikke være Andet, end at han maatte gaae igjen. Hver Midnat saae man ham

sprænge over Markerne paa en gloende Hest, og selv i Døden blev han saaledes en Stræk for Bønderne. En Nat, da Præsten, Hr. Henning, kom fjørende, mødte han dette Dptog; Hestene bleve sty, og Kudstjen tabte baade Sands og Mæle. Dog Hr. Henning lod sig ikke forknytte, men stod roligt af Bognen og gik ind paa Kirkegaarden, hvor han nedmaandede den gode Foged saa dybt, at man siden aldrig har mærket Noget til ham¹⁾.

Disse Fortællinger vise tilstrækkeligt, hvorledes Troen er gaaet op i-Folkelivet. Det er overhoved værd at lægge Mærke til, at Præsterne i gamle Dage især havde Ord for ret at kunne mane Gjengængere, og at disse gjerne lode sig bruge dertil. Saaledes fortælles om en Hr. Søren i Rødding 1526 og en anden Præst paa samme Tid i Bonshold, Mathias Jensen, hvilke To især „perfekt have kunnet mane.“ At man ikke ansaae Saadant for Spas, kan man slutte sig til deraf, at det hedder om en Præst, Nicolaus Johannes i Gram, „at han om Natten ikke var bange for at see sig om paa eenlige Steder, for — at slaaes med Spøgelses.“ Men — siges der endvidere — „hans Kone straffede ham derfor.“ Forøvrigt vil man ogsaa have Exempler paa Uheld ved at mane, hvilket kun kunde have flemme Følger. Da en Præst saaledes engang vilde give sig i Lag med et Gjenfærd, befalede han Tyndet ikke at see ud i Gaarden paa den Tid. Han mødte Spøgelsen i

¹⁾ Om Gjengængere, jvf. Thieles Folkesagn II. 113—173.

Borten, men i det Samme saae en Pige af Nysgjerrighed ud af Binduet, og strax fik Gjenfærdet Magt med Præsten og slog Borten til paa ham, saa han blev en Krøbling sin hele Levetid¹⁾.

Den hæslige Manestik og Skjænden af Lig, hvoraf der selv i nyere Tid findes Spor, har som bekendt sin Rod i Hedenskabets Tidsalder, og de gamle Kroniker fortælle Adskilligt derom²⁾. Middelalderens fordærvede Kristendom fortrængte den ikke, og naar

¹⁾ Endelig kan her tilføies, at Maneriet angif ikke blot aandelige Bæsnere, men tillige levende Skabninger, ja endog visse Dyr. Der fortælles saaledes om en Præst Michel Pedersen fra Oddis, som i Slutningen af 16. Aarh. var Sognepræst i Stenderup, at han kunde mane — Hjorte og Hinde, saa de aldrig oftere besøgte hans Aaalkhave, men kun kom til Hævegjærdet. Samme Præst skal tillige, ved en af Hymændene, have givet Stævningsfeddel til — Sælhundene, som fordærvede hans Fiskegarn.

²⁾ Blandt Andet fortæller Sago derom. Medens Odin var borte, opstod En, ved Navn Mitothin, der gjorde sig meget bekendt ved sit Kogleri og gjerne vilde indbilde Folk, at han var en Guddom. Men da Odin kom tilbage, lod han al sin Trolddomskunst fare og rømmede til Fyen, hvor han blev ihjelslaet. „Men hans skjændige Gjeringer døde ei med ham; thi alle de, som kom hans Grav nær, bleve af en hastig Død fortærte, og efter at han var død, forarsagede han en saa stor Pest, at han gjorde sit Eftermæle næsten skjændigere end sit Liv.“ Indbyggerne, som havde denne Ulykke at plages med, lode hans Legeme opgrave, Hovedet afbugge, og en spids Pæl slaae igjennem hans Brøst, og — dermed holdt Plagen op.

Historien beretter, at den danske Kong Abel maatte friste samme Skjæbne efter sin Død, viser det klart, hvor dybt indgroet Dvertroen var dengang blandt Folket i Almindelighed.

 II.

Dvertroen kjendte imidlertid ogsaa en blidere Art Betvingelse af Gjengangersfærden, hvilken især bestod deri, at man itide sikrede sig mod den besværlige Aand ved at lægge Et og Andet i den Dødes Kiste. Ogsaa denne Skik tør antages at stamme fra de ældre Tider, og det er interessant at lægge Mærke til, hvorledes den efterhaanden fra en uskyldig Folketro udartede til en grov Dvertro.

Vi vide, at de gamle Nordboere betragtede Døden som en Fortsættelse af dette Liv og i Et og Alt maalte Evigheden med et sandseligt Die. Man troede saaledes, at det ikke var godt for den Døde at komme tomhændet til den anden Verden, og medgav ham derfor hvad der havde været ham kjærest her i Livet, saasom Guld og Kostbarheder. Senere gif man endnu videre og medgav den Døde baade anbefalingsbreve og Smykker, stundom ogsaa Mad og Drikke, — ja frugtommelige Kvinder fik endog Børnetoi eller Traad, Synaale, Sax og Linned med i Graven, da det var en almindelig Tro, at naar en Barfelsonne døde, inden hun blev forløst, da vilde hun fyrrethve Uger derefter føde i Graven. Alt dette og meget

Mere skete, deels for at de Hensøvede ikke skulde savne disse Nødvendigheds-gjenstande i den anden Verden, deels maaskee ogsaa for at Savnet heraf ikke skulde bevæge dem til selv at uleilige sig med at afhente disse Sager eller — som det hed — gaae igjen og spørge.

Den Skif at medgibe de Døde Penge i Graven, var almindelig hos Romere og Grækere, hos hvem en lille Mont, puttet i Ligets Mund, tjente til Færgeløn for Charon, der satte dem over Floden til de Dødes Rige. At Nordboerne ogsaa have kjendt denne Skif, og at mange af de i Gravhøie fundne Monter have været medgivne som Reisespenge til Balhalla, lader sig vistnok formode.

Hvor forgrenet denne Overtro har været, viser sig deraf, at man endog i levende Live søgte at sikke sig mod at komme til at lide Mangel efter Døden. Der fortælles saaledes om en Finklænder, der i sin høie Alderdom nedgravede alle sine sammen sparede Penge, og da man spurgte ham om Aarsagen hertil, svarede han: „Er jeg ikke nødt dertil? Dersom mine Penge efter min Død faldt i Andres Hænder, hvad skulde jeg saa leve af i de Dødes Land?“

At de Døde bleve jordede med deres Vaaben, vise de opgravne Kæmpehøie, hvori man har fundet baade Sværd, Spyd, Stridsøxer, Hamre, Staalhuer, Brynier o. desl., saavel som forskjellige Steenredskaber, som Knive, Kiler, Ører osv., som oftest af Flintesteen. Man holder i Almindelighed for, at disse Gjenstande have været benyttede blot som Vaaben,

men flere Oldgranskere ville dog vide, at de tillige have været Sindbilleder paa Tordengudens Baaben, hvormed man troede at kunne skræmme Jætter, Thuser og lignende Bæsnere fra de Dødes Boliger, altsaa vogte om Gravfreden.

Det ene falske Begreb avler det andet, og da Flintesteenstroen forsvandt, tog man sin Tilflugt til andre Midler. De, der nu især viste forunderlig Kraft, vare Staalet og Korstegnet. I de katolske Læder, ja endnu længe efter, var det almindeligt antaget, at Fanden skulde være bange for Alt, hvad der hed Staal og hærdet Jern¹⁾, og derfor var dette ogsaa godt til at skræmme Spøgelsesmed. Det er det Romiske ved Sagen, at Fanden og de Afdødes Gjenfærd ved denne Tro stilles paa samme Trin i Rangforordningen. Staal blev brugt først og sidst. Det blev lagt i Buggen hos den Spæde, for at ingen Skifting skulde blive lagt istedet, kasted i Brønden, for at ingen Trolde skulde fordærve Vandet, fæstet paa Dorkarmen, for at holde Skade ude, og lagt korsviis (en Sax eller desl.) paa Ligets Bryst, for at det skulde forholde sig roligt i Graven.

Blandt de mange andre Beskyttelsesmidler mod Spøgelsesmaa ogsaa nævnes Hørfro, der engang spillede en vigtig Rolle i Dvertroens Historie.

Dette Fro ansaaes hos de gamle Romere som et

¹⁾ Som det hedder i det gamle bekjendte Vers:

„Lars, Gaardskarl, Marthe gav et Stykke Staal i
Haanden

„Og sagde: dermed kan Du holde fra Dig Fanden!“

Lægemiddel i visse Sygdomstilfælde, og ogsaa her i Norden har man brugt det som et smertestillende Middel, og ikke mindre — undertiden i Forbindelse med Røgen af et Tællelys — som et Arkanum mod Gjengangere og Spøgelse. Salig Holberg har givet os Recepten i sin Peder Paars, og det endog paa Vers:

„Man alt Slags Spøgelse, hvad Navn det have maa,
Med Røg af Lyse-Tan af Huset let kan faae;
Med Hørfros hindrer man, at det sig ei tør vove
At komme i et Huus, saa man kan sikkert sove,
Naar man en Haandsfuld kun af samme kraftig Fros
Frem for Dørtærskelen om Aftenen vil strøe.
Vil man, for Sikkerhed, lidt Rughalm deri mænge,
Saa tør jeg love for — mig derpaa lade hænge —
At ingen Djævel skal sig driste at gaae ind,
Men tabe Modet strax og holde sig i Skind.“

Det samme Raad gjentages i samme Mand's Komedie „Hexeri eller blind Allarm“, hvor Hr. Glaubfresjer, der ryster saaledes for Spøgelse, at han ikke tør gaae tilfængs, faaer den Trost af en flog Kone: „I har ingen Fare, især naar I strøer Hørfros for Døren og røger brav med Lysetane i Bert Sovestammer.“

Troen paa Hørfroets vidunderlige Kraft var ogsaa levende i Norge og Sverrig, hvor man stroede det paa Kirkeveien og Graven, for at Liget ikke skulde spøge.

I Mangel af Hørfros vil man paa sine Steder have brugt Byggryn. Saaledes paa Moen. Paa et derværende Gods, Nordfeldt, døde i Aaret 1815 en

Svinerøgters Kone. Hun havde under huuslige Konflikter oftere truet Manden med, at han skulde faae hende at see igjen, naar hun engang var død, og han, som sagtens havde faaet nok af hende her i Livet, til at skjøtte om atter at see hende efter Døden som Gjengangerste, søgte derfor itide at sikke sig. Under Ligets Hoved lagde han i denne Hensigt — et Fjerdingfar Byggryn, hvilket han ansaae som det sikreste Middel mod dette Uvæsen. Han antog nemlig, at hun, ved at tælle hvert Gryn, fik saameget at bestille, at hun nok vilde glemme sit forrige Løfte om at gaae igjen¹⁾.

Af andre Midler til at skaffe sig Fred mod Gjensfærd maa nævnes — hvilket især har været Brug i Nordtyskland — at knibe den Døde i den store Laa, for at han ikke skulde gaae igjen. Ligeledes blev det anbefalet, at tage sig iagt for at græde høit i Nærheden af den Døde, samt for at nævne hans Navn, for at den Døde ikke skulde striges op igjen og saaledes forstyrres i sin Gravro. Endvidere at Liget blev baaret med Fødderne ud af Huset, hvorpaa man kastede Vand efter Kisten. I Sverrig var det Skik, inden Laaget blev lagt paa Kisten, at plukke Mos af Bæggen ved Sengen eller andetsteds i Stuen, hvor den Døde havde ligget, og lægge dette ved Liget. Paa Falster brugte man ved Begravelser at brede et sort Klæde med et hvidt Kors paa over Kisten. Et saadant „Ligklæde“ tjente til Lægedom for den, der var bleven „overblæst af en Død“, ligesom

¹⁾ Jvf. Oldenburg, Om Gjensfærd 41—42.

ogsaa for andre Sygdomme, naar den Syge kun en Stund lod sig svøbe deri.

Den Skif, at lægge en Psalmebog under den Dødes Hage, staaer i Forbindelse med Spøgelsesetroen. Selv til Bonnen efter Jordspaakastelsen „Læsningen under Hatten,“, knyttede Dvertroen sig. De læste over den Døde, for — som Almuen udtrykte sig — „at sætte en Bind for at den Døde ikke skulde komme igjen.“

III.

Efter i det Foregaaende at have omtalt Gjengangertroen i Almindelighed og flere af de taabelige Midler mod den ikke mindre taabelige Dvertro, ville vi nu til en Forandring bemærke os, hvorledes Bildfarelsen i denne Henseende har yttret sig i de forskjellige Landsdele. Et Gjensfærd, som de fleste Landsdele have tilfælles, er den saakaldte „flyvende Jæger,“ — en natlig Jagt, som i de forskjellige Egne have forskjelligt Navn, men næsten overalt lader sig tilsyne paa samme Maade.

Blandt Gjengangerne paa Sjælland har især Kong Baldemar Atterdag vundet Berømmelse. Hans Forkjærlighed for Gurre Slot gav Anledning til det Sagn, at han vedblev at spøge der efter sin Død til Straf for de Ord, man lægger ham i Munden: at Vorherre maatte for ham gjerne beholde sit Himmerig, naar han kun beholdt sit Gurre. Her møde vi altsaa

en Gjenganger til Hest — et Sidespytke til Tydskernes vilde Jæger. Hver Midnat — fortælles der — hører man en Støi i Luften af Hujen og Bidskesmæld; strax derefter kommer et Kobbel sorte Hunde farende, med de ildrøde Tunger ud af Halsen, og tilsidst Kongen selv, ridende paa en hvid Hingst, undertiden seer man ham holde sit eget Hoved under den venstre Arm. Hvor han saaledes kommer frem, springe alle Porte og Ledde op for ham, men falde til af sig selv igjen. Naar han møder Nogen, lader han dem holde et Par af sine Hunde og belønner dem med Guldpenge for deres Ueislighed. Imidlertid maa man dog være forfigtig med at modtage hans Gaver, da de brænde gjennem Haanden som glødende Kul. Hvad han tilkaster Folk, er dog alligevel ikke til at foragte; thi skjøndt det ikke seer ud til at være Noget, viser det sig dog om Dagen at være det pure Guld.

Kong Bolmer jager ikke blot ved Gurre, men viser sig ogsaa andre Steder. Ved Herlufsholm skal der saaledes have staaet et Huus, hvis Tag var stærkt nedfunket i Midten, fordi han saa ofte kjørte derover. Ligeledes viser han sig paa Ballo Slot, hvor han endog skal have et Bærelse med opredte Senge, samt i Egnen om Holbek og Præsto. Jomfru Mette Gjø fortæller i sin Slægtlinie af 1663, at han ogsaa undertiden lader sig see ved Bordingborg, i Ruinerne af sit Slot; men — siger hun — „jeg forlanger ikke at see ham, alligevel han er min Stamsfader.“ Ogsaa i Egnen om Kallundborg skal han vise sig, skjøndt

Almuen hellere vil antage, at det er Kristian den Anden, der spøger i denne Egn, hvor hans sidste Dage henglede.

Hvad der har givet Anledning til Sagnet om disse Nattejagter, er ikke let at oplyse. Da Sagnet imidlertid er saa udbredt, at Noget synes at maatte ligge til Grund, tør man vistnok med Føie formode, at det skrives sig fra den Lyd, som opstaaer ved Strandændernes, Bildgæssenes og andre Træfugles Flugt om Efteraaret, hvilken først lyder som en huul Susen, men siden som „Støveres sjerne Bjæf, og ikke sjelden ved sin Lighed med samme, forfører Gaardhundene til at gjøe deraf.“ Sagnet er, som bekjendt, udbredt over hele Europa; hvert Land har sine Repræsentanter. England har sin Kong Artus, Skaane sin Odins Jagt, Norge sin Asgaardreia, Tydskland Jægeren Hakelberg, Tut Osel og „das wüthende Heer;“ i Schweits jage „die Herren von Rothenthal“ og i Franrig Henrik IV. i Skovene ved Fontainebleau.

Af andre sjællandske Gjengangere maa nævnes Biskop Absalon, skjøndt han ikke hører under den almindelige Kategori, men snarere er at ansee for et Søndagspøgelse. Den bekjendte Ribe Bisp, Jens Dinesen Tersie, saae ham, da han var Rektor ved Sorø Skole. Rektoren fik engang det Indfald at spille paa sin Luth i Kirken, og da han kom forbi Absalons Grav, sagde han i Spøg: „Dette er et Stykke for Dig, Biskop Absalon!“ Men inden han saae sig om, var Bispen efter ham med sin Stav, saa

at Rektoren maatte prise sig lykkelig ved at slippe heel-
skindet ud af Kirken¹⁾.

Mere bekjendt er Gjenfærdet paa Herlufsholm. Man veed, at den berømte Herluf Trolle og hans Hustru Birgitte Gjøe testamenterede deres betydelige Gods og Formue til Herlufsholm Skole (1565). Birgitte Gjøe døde i Aaret 1574; men da Jørgen Marsviin og flere Medarvinger efter hendes Død fik Kundskab om, at Fundatsens Dokumenter vare forkomne, søgte de deres egen Fordeel og reiste en Proces mod Skolen. Paa Staane Landssting blev Aaret efter affagt den Dom, at da Stiftelsen, hvad Fru Birgitte Gjøes Andeel vedkom, var skeet mod Lovene, kunde Jørgen Marsviin og Medarvinger tilbagefalde Donationen. Da denne Dom imidlertid aldrig kom til Fuldbyrdelse, men Skolen vedblev at beholde alt sit Gods, formoder man, at dens Forsvarere endelig have fundet de omtvistede Dokumenter, og en gammel Tradition fortæller ogsaa om den mærkelige Maade, hvorpaa disse kom for Dagen. Stedets Rektor og Præst, Magister Johannes Michaeles, gif Aftenen før Dommen skulde fuldbyrdes meget bekymret tilfængs og tænkte ved sig selv, hvor ilde det var; at saa god Gave skulde fortabes. Medens han saaledes søvnløs laae paa Leiet, viste en en god Aand sig for ham, hvilken „i alle Maader lignede Fru Trolle, som naar hun selv gif om i Stuen.“ Hun havde forladt sin Grav for selv at handle med,

¹⁾ Jvf. Thiele's Folkesagn II. 131.

nærmede sig Bordet og slog nogle Slag paa dets Fodder, hvorefter hun forsvandt. Præsten faldt i Søvn, men da han næste Morgen vaagnede, randt det natlige Møde ham i Tankerne; han faldt paa at undersøge Bordets Fodder, fandt derpaa en Skrue, som han aabnede, og fik derved Die paa et skjult Rum, hvori Dokumenterne forvaredes. Paa denne Maade blev Sagen vundet; Gjenfærdet havde vaaget over sine Midlers rette Anvendelse.

Paa Derne Syd for Sjælland synes Spøgelsetroen at have have havt en noget forskjellig Charakter. I en gammel Munkeskronike fra Kong Hans' Tid (1492) fortælles om en Tyv, der brød ind i Rippinge Kirke paa Falster og stjal baade Diis og Kalk; men — hedder det — „Tyven sank paa Stedet ned til Knæerne, — derefter gik han og spøgede i mange Aar.“ — Paa Holland var, mærkeligt nok, den værste Gjenganger en kattholff Præst, Thure Krage, som endnu spøgede i Aaret 1776 eller tre hundrede Aar efter, og tidt og mange Gange stod op af sin Grav om Natten, „for at skræmme dem, som fore forbi Kirken.“

Blandt Gjengangere paa Falster maa nævnes Fru Hummerlummer, der spøger i Nykjøbings Gader, naar Bægteren vil raabe 2 om Natten. Hun kommer fra Gjedser, kjører ad Østergade og ud af Byen i en luffet Bogn, forspændt med sorte Heste, der spy Ild om sig. — Bekjendt er ogsaa Terslings Jagt i Klodskov. Tersling var en lille Herremand paa

Bennerlund, der plagede sine Undergivne og førte en ilde Vandel. Efter sin Død rider han derfor om i Midnatsstunden, siddende paa en kulsort Hest, efterfulgt af sin Ridejoged, der ikke var bedre end sin Herre, og med tre Hunde efter sig¹⁾.

Møenboerne synes især at have yndet Troen paa, at de Afdøde — tilmed naar de i levende Live havde baaret paa nogen Skrøbelighed — viste sig i en forandret Skikkelse, fornemlig som Katte, Hunde, Sviin, syge Gæslinger o. des l. „De gaae“ — fortalte man — „undertiden for Foden af En, saa at man ikke kan komme frem, men maa vende tilbage.“ Bilde man fange disse Spøgelsjer, greb man naturligviis i Lusten. Dette var imidlertid endda ikke saa forunderligt, da Barulvetroen især i denne Egn var meget yndet. Kunde man troe paa sliq Forvandling af et Menneffe i levende Live, hvor der dog var Syn for Sagn, kunde man ligesaa godt, ja vel endnu rimeligere, føre den over paa Dyr.

Møen har ogsaa sin ridende Gjenganger, nemlig Grøn-Fætte, efter hvem Grønsund har Navn. Hans Fæsteme var Phæne, der har givet Phænefford Navn. Dette Kægtepar ligger begravne i en kæmpegrav paa Harbølle Mark, hvilken er et Par hundrede Alen lang, og man har om den det gamle Riim:

„Nu hviler Grøn med Phæne sin,
Som trættede rasken Hjort og Hind!
Laf, Bonde god, den dyre Gud,
Nu gaaer Du tryk af Sundet ud.“

¹⁾ Jfr. Grundtvig, Gamle danske Minder II, 95—96.

Denne Jætte var en mægtig Karl i sin Tid, og man viser endnu ved Næsby paa Falster en Række Høie, hvori de ligge begravne, som han dræbte med sit Spyd. Han sagdes at jage hver Nat, især i Skoven Grønvæld, med Spyd i Haanden, Hovedet under Armen, og en Mængde Hunde efter sig. I Høsttiden pleiede Bønderne at lægge et Knippe Havre til hans Hest, for at den skulde skaane deres Sæd. Man har en Historie om ham, at han engang jagede efter en Havsrue i syv Aar, men tilsidst fik fat paa hende nede ved Falster. Den Nat, da han nedlagde hende, havde han givet en Mand, Henrik Fyenbo, sine Hunde at holde, og han maatte holde dem i to stive Timer, før Jætten kom tilbage. Til Belønning fik han det Baand, hvormed Hundene vare bundne, og saalænge han havde det i Huset, var han en holden Mand.

Hvad Baldemars Jagt var for Sjælland, var Palle Jagers for Fyen. Det var Svend Tveskægs Banemand, Jomsborgerhøvdingen Palnatoke — lige berømt som Bueskytte, Skieløber og ivrig Hedsning — som Sagnet ikke kunde lade hvile roligt i Graven. Han døde vel paa Jomsborg, men skal paa sit Yderste have forlangt, at hans Lig skulde føres over til Fyen, hvor hans Bugge stod og hans bedste Ungdom svandt, og omtrent midtvejs mellem Odense og Landsbyen Aasum har man viist hans Grav i en anseelig Høi, der efter ham kaldtes „Palles-Høi.“

Endnu i forrige Aarhundrede paastod man alvorligt, at han om Natten foer om i Luften med sine Hunde til Stræk for Bonden og den Veisfarende. Hans Hustru tabte sin Gravro med ham, hvilket erfares af flere just ikke saa gamle Kroniker, man har om Palles Spøgeri. — Saaledes kom en Høstnat, medens man bandt Byg paa Gissel-Mark ved Odense, en høi, storbarmet Kvinde forbi og spurgte Karlene, om de havde seet Noget til Palle Skytte. Da Svaret lod benægtende, gif hun ind i en af de nærmeste Lunde, hvor hun forsvandt. Lidt efter kom imidlertid en mægtig Kæmpe anstigende med Hjørbusk i Hjelmen, Bue og Rogger paa Skulderen, og spurgte de samme Folk med huul Gravroft: „Har I seet Noget til Langpatte¹⁾?“ — og da de havde givet ham Bæf, som de bedst kunde, skyndte han sig afsted samme Vej som Kvinden. Men ikke længe efter saae Folkene ham komme igjen tilbage, og foran ham laae Kvindemennesket, som han havde fældet med et Pileskud.

Af andre slyenke Gjengangere maae mærkes „Herrerne til Glorup“, der ligge begravne i St. Knuds Kirke i Odense, men — fordi de vare haarde Herrer mod deres Bønder i levende Live og ofte jog dem fra Huus og Gaard — ingen No kunne finde i Graven. Hver Julenat maatte de derfor age fra St.

¹⁾ Langpatte, en Benævnelse for den Storbarmede eller Højbrystede. Palmatofes Hustru hed ellers Dufsa og var en Engländerinde, og har vel i Danmark faaet hiint Tillægsnavn paa Grund af sin smukke fyldige Barm.

Knuuds Kirke til Glorup i en Stadskareth med sex hyide Heste for med de lange gloende Tunger ud af Halsen. Toldbodporten og alle Led paa Veien aabnedes af sig selv, naar Gjengangerne kjorte derigjennem. Forresten var det ikke raadeligt at see paa slikt Optog, men man skulde skynde sig bort eller bedække sit Ansigt, naar man horte, at Kareihen kom. En Mand, der ret havde foresat sig at passe paa for at see Glorup-Bognen, blev blind alle sine Dage.

Fyen er ikke fattig paa Gjengangere. Da Ortel Slot blev ødelagt i Greveseiden, reddede Biskop Knud Gyldenstjerne sig med sine Folk ud af Slottet over en Kobberbro; kun En blev tilbage og indebrændte, og det var Dørvogteren. Hans Gjensærd blev derfor længe seet paa Ruinerne, især i Vinternætterne ved Maanessin; fuldrustet, paa en hvid Hest, søgte han i Omegnen forgjæves efter sine Baabenbrødre. — Paa Næsbyhoved Slotsbanke spøger en hvidklædt Kvinde; medens hun sukker og jamrer sig, seer man en prægtig rustet Ridder nærme sig, men saasnart han bliver hende vaer, slaaer han ad hende med Haanden, gaaer op ad Møllebanken og lader hende sidde alene med sin Sorg og Klage. — Noget Lignende hænder paa Slotsbanken ved Høiby. Der mødes en Ridder og en ung Pige, men hun slaaer et Slør over Ansigtet, naar hun seer ham. Sagnet vil, at han skal have været en mægtig Konge og hun hans eneste Datter. Da hun havde ladet sig bedaare, lod den vrede Fader

hende levende nedgrave i Jorden paa det Sted, hvor de nu træffe sammen ¹⁾).

Jylland har i Henseende til Spøgelsesetroen naturligviis ikke staaet tilbage for Derne. Hvor almindelig Frygten for Gjengangere har været der baade i ældre og nyere Tider, derpaa have vi Sort paa Hvidt baade i Holbergs og andre Skrifter.

Der fortælles saaledes om Peder Ruus, som var Skriver hos den store Peder Baars, hvorledes han var kommen haardt i Klemme med farlige Spøgelseser og maatte give aldeles tabt. „Jeg har ei mere Mod;“ — lader Holberg ham sige —

„Jeg slaes ei med Gjenganger,
Sværd bider ei paa dem, man dem med List ei fanger,
Niels Corporal isjor paa en Gjenganger skjød;
Men — Kuglen kom igjen og gav ham selv et Stød.“

Overtroen antog nemlig, at naar man skjød paa Spøgelseser, kom Kuglen tilbage. Bilde man vente nogen Nytte af sit Skud, maatte man komme Solvknapper i Bøssen.

Noget Grueligt mødte ogsaa — ifølge Holberg — Peer De gn paa Anholt. Da han saae Fogden springe om som en Affindig i bar Skjorte og hørte ham tidt ringe paa Klokken, blev han gyselig angst og bange og troede i Fogden at see en Gjenganger. Af Frygt kunde han ikke holde sig opreist, men segnede om, skrigende høit:

¹⁾ Mere om spjenske Gjenfærd, see Thieles Folkesagn II. 132-44.

— „At, naadige Gjenganger!
 Hvad nytter Jer, at I en usfel Klokker fanger!“

Selv Moer Gunild paa Anholt, som ellers gif for en af sin Tids „kloge Koner“, kjendte intet rigtigt Middel mod Gjengangere og Spøgelse. Else, der — som det hed — var bleven „forgjort“ af et Spøgelse, var det nær gaaet meget værre ved at følge hendes Raad. Dette fortælles saaledes i Peder Paars:

„Vor Gunild, sagde hun, kan hende ene frelse,
 Hun hjalp af saadan Rød ifjor min Søster Else,
 Som af et Spøgelse var plaget, ja nær død,
 Hun bleven var forgjort. Thi udi hendes Grød
 Man kom et Dødningsbeen, som stødt var smaa og knuset,
 Hun kunde fra den Tid ei have Ro i Huset,
 Den døde Mand hver Nat kom hinkend' paa eet Been
 Og raabte: Else! — hør! giv mig mit Been igjen!“

Til nærmere Forklaring anmærker Holberg, at man paa hans Tid havde Exempler paa, at Folk, der havde faaet saadanne døde Mænds Been tillivs, ere omsider derfor blevne dræbte af Gjengangere, „hvilke ihvorvel de ere døde, dog ikke kunne undvære deres Been, som de bruge om Ratten, naar de spøge.“

Endnu i Begyndelsen af indeværende Aarhundrede blomstrede Overtroen i denne Landsdeel. Man veed saaledes, at mangan jydsk Bonde ængstede sig ved hvert Bartegn, der spaaede ham hans Kones Død, for siden at ængste sig endnu mere ved hendes endelige Bortgang. „Først“ — siger en samtidig Forfatter, der behandler denne Gjenstand — „sørger Bonden, som billigt er, over, at Konen er borte, og siden, som

taabeligt er, sørger han endnu mere over, at hun — skal komme igjen." Især blev den tredie Nat efter Ligbegængelsen holdt for den forfærdeligste; thi da skulde den Døde aabenbare sig første Gang. Er det vel at undre sig over, at den Efterlevende, som saa mægtigt var greben af denne Overbeviisning, virkelig til Slutningen, forvaaget og forstyrret i Hovedet, saae den Hensøvede færdes inden de vante Mure? — Man har Exempler paa, at mangen Bonde har tilbragt en saadan søvnløs Trediedagsnat, ængstet og piint ved Synet af en kjær Afdød, der sad hvid og bleg paa Kisten, og om Morgenen har han til sin store Flaubed istedetfor Spøgelsset kun seet — sin nye Faarepels hænge paa Bæggen over samme Sted.

Jylland har ogsaa sine ridende Gjengangere. Blandt disse maa mærkes Jons-Jægeren, der jager i Egnen om Aalborg, ledsaget af en Mængde Hunde, der gjøre et hæsligt Spektakel. Naar man møder dette Dyr, maa man lægge sig plat ned paa Jorden; man udsætter sig ellers for at blive slagen med Sot og Syge. Kommer Jagttoget over et Huus, hvori to Døre staae aabne lige for hinanden, fare Hundene derigjennem og styrte Alt overende.

Horns-Jæger jager i Egnen om Aarhuus, og han er især slem efter Ellepigerne. Man har seet ham fare efter dem og komme tilbage med dem fra Skovens Tykning, sammenbundne ved deres lange Haar.

1800 Af andre Gjengangere maa mærkes en Byfoged, der i sin Tid boede i Aarhuus i den saakaldte „Fan-

dens Gaard." Han var meget rig, mén man meente ikke, at han var kommen til sin Velstand paa den ærligste Maade, og da han var død, viste det sig, at Folkemeningen ei var heel ugrundet; thi da spøgede han. Hans Datter, der boede et andet Sted i Byen, deelte Skjæbne med ham efter Døden, og man vil tidt og mange Gange have seet dem kjøre i Kareth om Natten.

Slesvig staaer i Rang med Sjælland og Fyen, idet det ligeledes har en høibaaren og kronet Gjenganger, nemlig Brodermorderen, Kong Abel, der faldt i et Slag mod Friserne, truffet af en Piiil (1252). Efter Hvitfeldts Beretning blev hans Legeme ført til Slesvig og begravet der i St. Peders Domkirke; men da han spøgede slemt i Kirken og forstyrrede Kannikerne i deres Vigilier, blev han atter opgravet, baaret ind i den saakaldte Pöhlerstov i Nærheden af Slesvig og nedsænket der i et dybt Morads, hvorpaa man drev en spids Pæl gennem hans Legeme. Stedet, hvor dette er skeet, kaldes endnu „Königsgrab.“ Dog trods denne Manen skal han have vedblevet at spøge. Hver Nat stiger han op af Moradssets Dyb, løsriver sig under Kvaler fra Pælen, bestiger en sort Hest og svinger sig med sine Jagthunde gennem Lusten som en brusende Storm. Paa samme Tid reise hans onde Stalbrødre, Thyge Post og Lauge Gudmundsen, Roerfolkene og de 24 meensvorne Adelsmænd sig op fra deres Grave, og samle sig vildt larmende om

Kongen, ride over det forte Morads, over Heden, over Domkirken i Slesvig, over Stedet, hvor Abels Borg engang stod, og bruse gennem det snevne Pas ved Mjøsundet (Misfunde), hvor Udaaden skete, og Alle, Menneſter og Dyr, skule sig frygtsomt, naar den lønlige Jagt drager forbi, Lygtemænd dandse omkring, Flammer slaae op af Bølgerne — Alt er Gru og Rædsel. Munkene meente, at Fanden førte dette Spilop. Abel er i Kæmpevisen bekiendt under Navnet „Hedebyes Gjenganger“.

En anden høibaaren Gjenganger i denne Landsdeel er Ridder Mourits Bodebusk, Herre til Drnsvold, der for sine blodige Gjeringers Skyld ei kan finde Ro i Graven, men hver Nat maa vandre ad Veien til Søndervold. Han er ogsaa bekiendt under Navnet „Bromanden“. Stundom seer man ham tilhest i fuld Rustning, sprængende afsted i vildt Trav og efterfulgt af sine Svende¹⁾.

Forøvrigt synes denne Overtro, at tænke sig de Afdøde til Hest, at være meget gammel, og vistnok har den sin Oprindelse fra Hedenstabet, da man ikke sjældent medgav den Døde hans Hest i Graven. Saaledes bleve baade Kong Dan Mykilati og Harald Hildetand høisatte med opsadrede Heste, for at de skulde „komme hurtigere til Valhal“, og endnu tidligere hedder det om Balder, at hans Hest „blev brændt paa Ilden med ham.“ — Denne Skik har rimeligviis givet Anledning til, at de senere Nord-

1) See Grundtvig, Gl. d. Minder I. 200—204.

boere ligesom Østerlænderne forestillede sig Døden selv i Skikkelse af en Hest, den saakaldte „Helhest“ — formodentlig af Hela, der var Dødningsverdenens Gudinde. Helhesten tænktes forøvrigt som en Vanskabning, der hver Nat „klamprede paa sine tre Been og bankede Folk op.“ Fra denne Dvertro skriver sig endnu den blandt Bønderne gængse Talemaade, naar de vel have overstaaet en farlig Sygdom: „Jeg gav Døden en Skjeppe Havre.“

Af andre slesvigske Gjenfærd nævnes især en slem Adelsmand, der spøgede græsfeligt i Rødding Sogn, indtil Præsten Søren (1526) fik ham vel nedmanet. Men efter den Tid „skete der aarliggen Ulykker paa Menneſker og Kvæg.“

Paa Færøerne antage Beboerne et Slags Bæsner, der kaldes „Battrar“, hvilke dog betragtes som gode Aander, der for det meste opholde sig ved Kirkegaardene.

Paa det fjerne Island var Dvertroen almindelig endnu i det 16de Aarhundrede, og bekjendt er især Glam- eller Glom-Gjenganger, som Gretter overvandt. En berømt Hexemester, Thorleif, der levede omtrent 1560, blev af nogle Søfarende i Bolungarvig anmodet om, at vise dem denne Gjenganger, men der mældes Intet om, hvorledes dette Stykke løb af. Senere fortrængte Dplysningen den daarlige Dvertro, og i en Reisebeskrivelse fra 1772 hedder det, at der dengang vel endnu stundom opkom

„Snak om Gjengangere, som skulde være opvakte for at plage Folk“; men da Fornuftigere ikke vilde troe Hovedsagen, at Sligt var Hereri, tog saadant Onde kun sjeldent Overhaand. Alligevel ansaae Almuen det dog for en betænkkelig Sag at opgrave Levningerne af Afdøde, og der havdes næsten altid nogle farlige Barsler, naar Sligt engang skete. Man har saaledes oftere eftergravet nogle Skatte, der sagdes at ligge skjulte paa Hvidenæs i Seidesfjord, hvor to Søstre, Hvid og Alhvid, laae jordede; men hvergang var der hændet noget Affkyligt „med adskillige Misfynner“, næsten altid saae man enten Gaarden Hvidenæs staae i Flamme, eller Himlen i lys Lue, eller hørte Søen „bruse med Fiskefart op paa Landet.“ Dette er imidlertid ikke Andet end en Frygt, som ogsaa andre Folk, navnlig Jyderne, har deelt; i gamle Dage vovede som bekendt ingen Bonde at stifte Spaden ned i en Gravhøi.

Det turde være interessant ogsaa at betragte, paa hvilken Fod Gjengangertroen har staaet i det fjerne Grønland. Troen paa Dødningeopvækkelse har ogsaa der hørt til Dagens Orden. Der fortælles saaledes om en Heremester, saakaldet Angeffok, der levede 1725, og som var særdeles hjemme i den Kunst — at gjøre Døde levende. Der maa have været Noget ved bemældte Mand; thi efterat han var bleven myrdet, fortalte man, gjorde han sig selv atter levende og — foer til Himlen.

Da Solen i Aaret 1738 blev ganske formørket, fortæller Egede, var det en almindelig Tro, at nu

skulde de Døde opstaae af deres Grave. Nordlyset var efter deres Mening de Afdødes Sjæle, som spillede Bolde. Naar en Kvinde nedkom med et Misfoster, var det en almindelig Antagelse, at hun havde havt med et Gjenfærd at bestille, eftersom de Døde vare Fædre til saadanne Banskabninger. Grønlanderne, der omkom paa Søen, sagdes altid at gaae igjen; de Andre hørte dem da at komme i Land og banke Is af deres Kajacker, ja man vil endog have seet, hvorledes de bare dem paa Land og lagde dem paa Baadepladsen. Dgfaa Fjeldene havde deres Gjengangere, hvilke vare saameget farligere, som de om Natten kom ned til Husene og stjal Levnetsmidler. Enhver, der var befyldt for at være en ond Her (Illisektsof) og døde en naturlig Død, kunde ikke ligge rolig i Graven.

For at forebygge at Noget skulde gaae igjen, brugte man at opbinde Ligets Been, medens de endnu vare varme og bøielige, og befæste dem ved Halsen, hvorpaa man om Vinteren bar Liget ud af Vinduet, men om Sommeren bag ud om Teltet. Ligeledes reve de Hjertet ud af den, som blev dræbt som en ond Her, og aade det. Frygten for at den Dræbtes Aand siden skulde forfærde dem, var Aarsagen til denne Grusomhed¹⁾.

Vende vi os til Norge, da finde vi der de samme Elementer i Folketroen, som hertillands. Besejndt

¹⁾ Jfr. Saaby, Brudstykker af en Dagbog 109—10.

er især „Asgaardreia“, en natlig Færd, der bestaaer af Mander, som ikke have gjort saameget Godt, at de kunne komme til Himlen, men heller ikke saameget Ondt, at de kunne komme til Helvede. Da denne Skare saaledes ingen Steder er velkommen, maa den ride om indtil Verdens Ende. Foran rider Guro-Ryse eller Reisa-Roya, en Kvinde, der skal være deilig at see til fortil, men er huul bag og har en stor Hestehale, hvorpaa hun kjendes fra de Andre. Efter hende følger den øvrige Skare, afdøde Drukkenbolte, Slagsbrødre, Grestkjændere, fine Bedragere og flere af den Slags Folk. De kulsorte Heste vrinske og pruste, og Rytterne skrige og huie, Alt er et frygteligt Birvar. Forresten kan man kun see Skaren, naar den kommer En imøde; bagtil seer man intet Andet end Guros Hale. Færden gaaer baade over Land og Sø og viser sig især hyppigt ved Juletider. Hvor de kaste Saddelen paa et Tag, der maa et Menneſke døe, og hvor der vil indtræffe Slagsmaal og Uvenſtab ved et Drickelag, der ere de strax paafærde, ja siges endog at leire sig der i Huset paa Hyliden over Døren.

Det var ikke godt at møde Argaardreia, og naar man hørte den fjerne Støi, som gif forud deres Komme, gjorde man rettest i at see at komme bort; i hvert Tilfælde maatte man kaste sig næsegruus paa Jorden og lade som man sov. For en Sikkerheds Skyld skulde man paa samme Tid udstrække Armene, saa man med sit Legeme dannede Korsets Tegn. Man havde da ikke Andet at befrygte, end at samtlige Deel-

tagere i Færden spyttede paa En. Naar Spøgelsefæren var vel forbi, kunde man roligt staae op, men man maatte ikke glemme at spytte af den, da man ellers let tog Skade deraf.

Troen paa denne Nattefærd har været meget udbredt og omtales i de forskjellige Landsdele noget nær paa samme Maade. Guro-Rybbe kjendes i største Delen af Christianssand Stift og i Øvre-Lellemarken. I nogle Egne er Færdens Anfører ingen Kvinde, men en stor, svær Mand, der kaldes Thron, og da Spøgelseerne især huserer ved Juletider, kaldes Nattefærden ogsaa Julefærd. I Sætersdalen kaldes den Aske-Rei eller Afenerfærd, hvilken man dog her ikke kan see, men blot høre. Den er slem efter Gladbrød, Smør og Julemad, og man glemte derfor ikke i gamle Dage at slaae Kors over flige Sager, inden man satte dem tilside. I andre Egne tales om Dskereia og Haaskaalreia, men Begrebet, der knytter sig til disse forskjellige Benævnelser, er temmelig eens overalt. Ved Juletid gjaldt det især om at være forsigtig, og den Bonde, som forsømte at sætte Bom for sine Heste eller Kors over Døren, kunde være vis paa, næste Morgen at finde dem drivvaade af Sved; thi Spøgelseerne havde da brugt dem, og de Folk fore ikke med Lempe.

Nu for Tiden har Asgaardreia kun traditionel Betydning; men i gamle Dage var Folk virkelig saa bange for den, at man ikke engang turde synge paa den Tid Færden var ude, og der leve tusinde Histories i Folkemunde om de Ulykker, den har afsted-

kommet. Især har man mange Exempler paa, hvor galt det er gaaet Folk, der have tilfidesat Forsigtighedsreglerne, og hvorledes levende Menneſter ere blevne opsnappede af Færden og sommetider fastede langt bort fra deres Hjem. — Saaledes kom Færden en Julekvæld over Nordbo i Nissedal, og man hørte et fælt Raab: „Tilhest, tilhest!“ Manden vilde see ud, men det bekom ham ilde, og inden han vidste et Ord deraf, sad han oppe paa Taget af sit eget Huus. Engang blev endog en Kvinde reven ud af sin Seng, ført langt omkring, og først en Timestid efter kastet halvdød ind ad Døren til sit eget Huus. Paa Trydal i Gjerrestad blev Bonden en Julenat ligeledes bortført i Færden, men da han var kommen en halv Fjerdingvei nordpaa, lykkedes det ham at faae fremstammet Jesu Navn, og i samme Dieblit slap Færden ham ned paa Jorden. Skumsvedne Heste, der havde været med i Færden, var intet sjældent Syn. — Gaarden Bakken i Svartedal i Dvre-Tellemarken er bekjendt som det Sted, hvor Spøgelsestaren gjerne pleiede at hvile sig, og ved Sundsbarmsvandet bagte den gjerne Brød¹⁾.

I Sverrig, navnlig i Skaane, havez noget Tilsvarende til denne Nattefærd i den saakaldte Odins Jagt, en Lyd, der undertiden høres i Lusten i November og December. De gamle Laplændere pleiede ligeledes at bringe Offer til Juhla-Folket, som

¹⁾ Om Åsgaardveia, see Faye, norske Folkesagn 62—65.

efter Folketroen svævede om ved Juletider i Luften, i Skove og paa Bjerge.

De norske Gjengangere førte gjerne Navn af „Dødninger“. Man forestillede sig dem deels som hvide Spøgelse, der gjorde Allarm paa Kirkegaardene, forstrækkede Folk og standsede Heste, snart som henrettede Forbrydere, der vankede om paa Retterpladsen, naar Maanen skinnede, og fordetmeste bare deres Hoved under Armen. De sagdes ogsaa at forstyrre Folk isøve, især ved at knibe dem med deres Knokkels-hænder, hvoraf Folgen blev Dødningsfnev eller Dødningspletter, blaa eller gule Hulninger, der tydeligt saaes paa Huden. Dødningsfnev, som skal have været en Slags Skjorbugspletter, blev holdt for Forvarsel om Benneris eller Paarørendes Død.

Til Gjengangere hørte ogsaa de saakaldte Udburer og Deildegaster. — Udburer eller Udbaarer betragtedes som myrdede Børns Gjenfærd, hvilke græd og jamrede sig i de mørke Skove, indtil Udaaden blev optaget; før fik de ingen Ro i Graven. Denne Folketro er ældgammel og synes at henpege paa den Skik hos de hedenske Forfædre, at udsætte i Skovene de Børn, som de ikke kunde eller vilde opdrage. De norske Lapper troe paa et lignende Bæsen, Epparis eller Shjort, der opholder sig der, hvor et spædt Barn, der endnu ikke havde faaet Navn, er bleven myrdet. — I det Hele var det i en svunden Tid almindeligt at antage, at det spøgede paa de Steder, hvor et Barn var bleven født i Dølgemaal og ombragt.

Deildegasten viste sig gjerne i Fuglestikkelse,

ftundom grædende heel ynkeligt og til andre Tider leende fælt. Den kaldtes ogsaa Skogagasten eller Heigasten, og man antog, at disse Spøgelfer vare Gjensfærd af uretfærdige Menneſter, ſom i levende Live havde beſveget Næſten ved at flytte Bytteſtenene paa Marken og ſom til Straf derfor ſkulde efter Døden arbejde paa at bringe dem tilbage til deres rette Plads. Den frygtelige Skogagaſt betragtes dog nu kun ſom en lille Ugle, der har et eiendommeligt Strig. Naar man hører dette, vil man let kunne forklare det overeensſtemmende med Dvertroen. „Snart synes dens Stemme at ligne den Glades Latter, og nu ſkal det lykkes Gjensfærdet at løfte Stenen; snart lader den ſig høre i en ynkelig Tone, og nu falder Stenen Gjensfærdet af Haanden.“ At ſkyde denne Fugl ſkulde imidlertid bringe Ulykke i Huſet ¹⁾.

Af andre Gjensfærd kjendte Normændene den ſaa kaldte Lokie, der var ſlem om Natten, ſamt Boren, hvorved man forſtod „den Afdødes Aand, der ofte ſkal lade ſig ſee i det Dieblif, den farer ud af Menneſket, ſom en tyk, lang, hvidagtig Sky, der deels udſluffer Lys, deels farer i Dyr, ſom deraf blive rafende, vil ifærd med Liget, og ikke lader ſig ſtyre, førend den hører, at man ſlaaer Laaget til paa Ligkiſten.“

¹⁾ Jfr. Faye, norſke Folkeſagn 74—75. Til den norſke Deildagaſt ſvarer den ſvenſke Skålbrångare.

At opramse alle Spøgelsehistorier og anføre alle de Maader, hvorpaa Gjengangertroen overhoved har yttret sig, vilde blive et uendeligt Stykke Arbejde, og vi ville derfor standse. Dvertroens Tidsalder lever nu — Gud ske Lov — hovedsagelig paa Papiret. Fornuften er kommen til det Resultat, at det saakaldte Spøgeri kun er Spøg, og tager det ogsaa saaledes. Ingen løber mere for den „langveis Bonde“, der spøger i Brændeviisbrænder Brøndums Mælketjælber, eller gyser for den gloende Skildvagt paa Hjørnet af St. Anneplads og Amaliegade; Ingen korsrer sig mere, naar den gamle Grev Schimmelmann om Natten kjører med Kudst og Tjener fra sin Palæ i Bredgade tværs over Amaliegade og gennem Almindeligt Hospital, ja selv om den sanddru Bægter i Grønnegade skulde have mere at fortælle om den døde Kones Gjenfærd, der gaaer gennem laasede Gadedøre og lønner den Nysgjerrige med et velmeent Drestigen¹⁾, faaer han dog Ingen til at bæve paa sine Begne. Skulde der end hist og her findes En og Anden, som bevarer sliig daarlig Frygt, er det samtlige Antal dog ikke stort nok til at smitte bedre Dphlyste. For det Tilfælde, at Fornuftgrunde ikke kunne bevirke en heldig Omvendelse, hidsette vi til Slutning en Helbredelsesmaade, som neppe forfeiler sin Virkning.

En tydst Soldat, som gnavede paa Levninger af gamle Ammestuekrøniker, vægrede sig for at staae

¹⁾ See Grundtvig, Gamle d. Minder I. 18.

Skildvagt paa en vis Post i en Fæstning, fordi — som han paastod — et Gjenfærd lod sig see om Natten og gjorde Posten usikker. Da Kommandanten fik dette at høre, lod han ved Trommeslag bekendtgjøre, at den Første, som saae det formeentlige Gjenfærd, skulde have 25 Stokkeprygl. Dette hjalp, og efter den Tid lod Gjenfærdet sig ikke mere tilsyne.

II.

Om Fortidens Tro paa Hereri
og Trolddom.

II

Om Sittens Oer og Gerni
og Guldens.

I.

I Overtroens omfangsrige Bog er der et Kapitel, som i Fylde og Betænkelse staaer over de andre; det er Kapitlet om Sandfærdigheeden, hvilket vistnok kan anses baade som Indledning og Register til alle overtroiske Billedfarelser. — Mennesket føler sig altid uvis og underordnet mange ydre og indre Omstændigheder; aldrig tilfreds med det Nærværende, med Tilstanden, hvori man lever, haaber man bestandig noget Bedre, Fremtiden er Alt. Saaledes er det endnu, saaledes har det altid været, og hos Naturens enfoldige Børn vakte derfor tidligt en dunkel Drift efter at udforske hvad der endnu slumrede i Tidens Skjød, det mægtige Ønske om at erfare, hvad der forestod, vakte ogsaa Længslen efter at kunne aabne Fremtidens Porte og læse klart hvad der stod skrevet i Skjæbnens Bog, som Forsynet i sin Visdom holdt tillukket. Men da alle Dødelige ikke havde saa gode Dine, kom man snart til at antage, at der var visse Folk, der vare i Besiddelse af den guddommelige Gave, at kunne see ind i Fremtiden og forudsige det Tilkommende, selv der hvor ingen Sandsynlighed var tilstede. Dette var Begyn-

delsen til den Spaadoms-kunst, som siden gjennem Aarhundreder erholdt saa mangfoldige Tilføetninger og Udsmykninger, fremtraadte i saamange Skikkelser, som Chiromanti, Astrologi, Nekromanti osv., og sattes i Forbindelse med tusinde andre Kunster, hvis Opgave nærmest var at lave Skjæbnen saa blid som muligt, hvor den truede med at vorde ublid. — Koglespillet er nu brudt, men det har kostet Aarhundreders Strid og Kamp; Hexeri og Trolddom er nu noget Forældet, der kun lever i Traditionen, og af Sortkunstneriet bestaaer nu Intet mere, medmindre man vil betragte Kaffe-spaadom, Kortoplægning, Ueg-oppslaaning o. Lign. som Levninger deraf.

Allerede i den fjerneste Oldtid see vi Sandsiget fremtræde i de forskjelligste Former, og i den jødiske Historie møde vi paa Mose Tid et Forbud mod alle de „Bederstyggeligheder,“ som Israaliterne havde sælles med Hedningerne. „Der skal ikke,“ hedder det (5 Moseb. 18, 10—11), „findes hos Dig Den, som omgaaes med Spaadem, er Dagvælger, eller Den, som agter paa Fugleskrig, eller en Troldkarl (Undergjører), eller Den, som omgaaes med Manen, eller som adspørger en Spaamand, eller en Tegns-Udlægger, eller som gjør Spørgsmaal til de Døde.“ Det er en Selvfølge, at der til disse overtroiske Handlinger knyttede sig hæslige Bedragerier, hvilke rimeligviis vare den nærmeste Anledning til dette Forbud. Smidlektid hjalp det ligemeget, Overtroen var engang saa indgroet, at selv den første Jøde-songe Saul igjen maatte bringe Lovbudet i Anven-

delse og føre en Udryddelseskrig med „Spaakvinder og Tegnsudlæggere.“

Den Dvertro, der synes at have været meest almindelig og for hvilken vi have historiske Vidnesbyrd, var Adspørgelsen af de Afdøde, som man antog nok maatte vide lidt Mere end de Levende og altsaa bedst kunde give Underretning om, hvad der forestod. Men da Sagen ikke var ligefrem, blev det visse Folks Levebrød at bevirke, at de Døde lystrede og villigt lode sig forstyrre i deres Gravro for at hilse paa efterladte Venner. Bekjendt er i denne Henseende Hexen i Endor, som fremmanede Profeten Samuel for den forsædede Kong Saul og lod denne spaae ham Ulykke og Dod. — Grækerne og Romerne, der deelte samme Dvertro, havde ligeledes deres „Kloge Koner“ til Brug i dette Dilemma.

Hvad der vanskeliggjorde Fremmaningen af Døde og i det Hele al Hexekunst, var de Besværgelser, der dermed vare forbundne og som kun forstodes af de Enkelte, der gave sig af dermed. Egypterne vare i denne Henseende store Mestere, hvilket blandt Andet sees af deres Bæddestrid med Moses for Pharaos Afsyn. Ioderne kjendte en Art Trolddomsfange, der skulde gjøre fortrinlig Virkning, og Den, der gav sig af dermed, kaldtes Chober eller Chaber. Lignende magiske Sange brugtes af nogle gamle romerske Kvinder; de sang gjerne nogle Hexefange for desto sikkrere at hjælpe, men — som Horats mener — formaaede de sjældent at udrydde Dundet grun-

digt, det var allerede meget, at de lindrede Smerterne. De græske „Pythonæ“ vare ligeledes vel øvede i denne Kunst. — Et Sideslykke til disse Hexefange have Nordboerne i deres Galdrefange, som omtales i Rjæmpeviserne.

Magien var oprindelig indskrænket til Studiet af Begyndelsesgrundene til Videnskaber og Kunster og til Udøvelsen af religiøse Pligter; men snart forbandtes hermed Studiet af Naturlove og Astronomi, Sandsigteri, Trolddom, Besværgelser, Hexekunster osv., og saaledes indhyllede den sig endelig i Praleriets, Overtroens, Bedrageriets og selv Forbrydelsens Kappe og blev endelig den Klippe, hvorpaa Lettroenheden strandede, og en Guldgrube for Markstrigere og Bedragere.

Det var ved den, at Oldtidens Præster fængslede det overtroiske Folk og skaffede deres Gjoglerier Indgang. Paa Agrippas Tid var Magien allerede bragt i et Slags System efter de Midler og det Formaal, der knyttede sig dertil. Blandt Underafdelingerne indtage de naturlige og matematiske Hexekunster en hæderlig Plads, da de kun vare støttede paa Kjendskab til Naturlovene og Videnskaberne eller — som Plato kalder det — Kundskab om guddommelige Hemmeligheder. Farligere var den giftblandende Hexekunst, hvorved man tilsigtede de mærkeligste Forvandlinger i Menneſtehjertet, Vækkelse af Kjærlighed og Had o. desl. Man troede, at visse Planter besadde den Egenſkab, at kunne tjene til Gunders og Aanders Hidkaldelse, til at vække de Døde til

Libet, til at tæmme glubende Dyr, affløre Drømme osv. I sær søgte man at virke med visse Drikke og Blandinger, og disse kjendtes endnu i Middeltalderen, men Drikken virkede som oftest dødelig istedetfor efter sin Bestemmelse. Paa denne Maade omkom Lucull og Propertz, og Ferdinand den Katholske siges ogsaa at være død som en Følge af en saadan Drik, hvilken rakktes ham af hans anden Gemalinde, Germania de Fox, der haabede derved at komme til at føde en Søn.

Overtro og Lettroenhed gaar Haand i Haand. Der skulde ikke meget til for at bilde Folk Noget ind i gamle Dage, og det faldt saaledes de „kloge Mænd og Koner“ let at vinde Titler som Mirakelmagere, Fremsynede og Gud veed Alt. Et Par heldige Prover eller rettere et Par vellykkede Bedragerier satte dem hoit i Mængdens Agtelse. Da man ikke vidste at forklare deres Gjerninger paa naturlig Maade, laae det temmelig nær at see overnaturlige Hænder med i Spillet. Slægternes Naturreligion vrimlede af Guder, Halvguder og Aander, der langt fra at være synderlig hoit stillede tænkte at tage megen Deel i de Dødeliges Kaar og forresten befolkede Luften som usynlige Væsner. Man kom nu til at antage, at disse Væsner stode til de „kloge Folks“ Tjeneste og Raadighed, og langt fra at fralægge sig saadanne Beskyldninger saae de meget mere deres Fordeel ved at holde de Enfoldige i denne Tro. Deres Virksomhed blev derved ikke længere naturlige Skjelmsstykker, men Troldværk, idet deres mystiske Handlin-

ger fattes i Forbindelse med visse Fantastevæsnere, hvilke ere gaaede over i Almuens Forestilling under den almindelige Benævnelse Trolde, og de kloge Folk fik nu Navn af Troldmænd og Troldevinder. Som en stor Troldeemand i Norden maa især nævnes Odin, der senere blev den øverste Guddom i Asalæren, og som stod i svært Ny for at kunne fremkalde Døde, forandre Skikkelse og udføre overordentlige Handlinger.

Et nordisk Folkesæd, som fra ældgammel Tid har været tillagt sjældne Trolldomsgaver, er Finlapperne. De kunde fortælle, hvad der skete flere hundrede Mile borte, slæbe sig til Dyr, vise igjen osv. Ligeledes kunde de „gjøre Bind“, og Enhver kunde købe god Bør af dem. Man fik da et „Snøre eller Baand med tre Knuder paa,“ og naar man løste den første Knude, fik man „passelig Bør“, løste man den anden, fik man saa stærk Bind, som man vel kunde taale, men løste man den tredie Knude, da gik det ikke af „uden Skibbrode og Mandemiste“. Forøvrigt tillagde de sydligere Folk ikke blot Lapperne denne Kunst, men lode Islænderne, de Norske, Svenske og Danske dele Gæren med dem. Hvad der har ligget til Grund for denne Døvetro, lader sig vanskeligt bestemme, men det synes naturligt med en nyere Forfatter (Werlauff) at antage, at det har været en ældgammel Forestilling om Binden, som indesluttede Dæmoner.

II.

Christendommens Indførelse gjorde ingen egentlig Forandring, men gav kun Trolddomsvæsenet en anden Retning. De gamle Guder, Halvguder og Fantasier vækner sank i Stevet, men der skulde Tid til, inden Tplykningen kunde bringe det saavidt, at man fastede Brag paa hvad der ligesom var indgroet i Folkebevidstheden. Troen paa Hegeri og Troldværk vedblev at bestaae, ja den antog i visse Maader endog en værre Form, idet Djævlene kom med i Spillet. Dertil kom, at Kirken ivrede mod Trolddom, og da den spaltedes ved at forskjellige religiøse Ansættelser gjorde sig gjældende, kom alle afvigende Troesbekjendere til at lide derunder, idet Skjæteri og Trolddom bleve eenstyrdige Begreber og en Gjenstand for Forsølgelse. Hele Middelalderen er derfor kun en sorgelig Fortælling om Djævleri og Troldværk, Baal og Brand, en beklagelig Tilintetgjørelse af ædle Kræfter og uskyldige Menneskeliv.

Det nye Element, der altsaa gik op i Folkebevidstheden, var Djæveltroen. Hvad man tidligere tillagde Trolde og Smaapustlinger, blev nu ogsaa skrevet paa den sorte Majestæts Regning. Sagen blev saameget betænkeligere, som den omfattet blev et formeligt Studium for Mange, der havde mere Tanke for det Jordiske end det Himmelske og gjerne offrede dette for herved at faae det saa beqvemt og herligt som muligt. Dette skete ved en formelig

Pagt med Djævelen; man antog, at man ved en med sit eget Blod skrevet Erklæring kunde komme i Forbindelse med den onde Aand, saaledes at han forpligtede sig til at skaffe Vedkommende visse timelige Goder og Herligheder, imod at man saa til Gjengjæld efter visse Aars Forløb skulde tilhøre ham med Liv og Sjæl. Skjøndt nu Alle vilde see ved at høre Sligt og strax see det Usandsynlige stikke igjennem, var det dog ikke destomindre en Folketro, som har bragt Tusinder og Tusinder til Nætterstedet.

Forøvrigt maae vi her gjøre opmærksom paa den Maade, hvorpaa Forestillingen om Djævelens Personlighed er gaaet op i Folketroen, og hvoraf man endnu træffer Spor. Navnene Satan, Djævel og Fanden ere vistnok kun Betegnelser for det samme onde Princip, og de ere derfor paa en Maade eenstyrdige; dog er der i etymologisk Henseende den Forskjel, at Satan er oprindelig hebraisk, Djævelen græsk og Fanden godt sjællandsk. I Folketroen have vi ogsaa ligesom at gjøre med tre onde Aander af forskjellig Rang — et ondt Treklover, som man bør være forsigtig med.

Satan (Mefistofeles), det værste Blad paa Trekloveret, tænkes som den personificerede Ondskab i høieste Potents og Indehaver af den høieste Magt. Til ham maatte man altsaa gaae, dersom det egentligt skulde have Noget at betyde. Den ældste Afbildning af denne lede Aand i nogen dansk Bog er den, som findes i Fertegnspostillen, Pariserudgaven i Folio. Han er der aftegnet tilstrækkelig

styg, har Bukkehorn og lange spidse Øren, paa Benene har han Kløer.

Under ham i Rang stod Djævelen, men han kunde alligevel være farlig nok, og man skulde dog betænke sig lidt, før man gav sig i Kæst med ham.

Det mindste Blad paa Kløveret var Fanden. Han og Djævelen tænkes ikke i nogen egentlig bestemt Skikkelse. Det Karakteristiske ved deres Billeder saavel i Billedbibler som i Evangeliebogen og i ældre æstetiske Skrifter, at de altid afbildes med en Bukkesod eller kløftet Fod, skal have sit Udspring fra den jødiske Mythologie. Tillige fik disse Begreber ogsaa tildeels Indpas i den ældste kristelige Kirke derved, at Hedningernes Pan og den hele Hær af Fauner og Satyrer af de Kristne ansaaes for lutter Djævel og at deres Skabning blev tilegnet disse. Da de Afguder, som Moses forbød Israels Børn at ofre til (3 Moseb. 17, 7), fremstilledes som lodne Skovtrolde, fik Djævelen en lodden Hud, og Fanden blev som Gjedebuk tillige udstaffet med Horn i Panden.*) — Forresten tænkte man sig ogsaa den onde Mand i andre Costumer. En sort Hunds Skikkelse var saaledes en af dem, som Fanden hyppigt paatog sig, naar han vilde være incognito, men man vil ogsaa have seet ham omstabt til en Hare, et Eviin, en Hane osv., ja naar man rigtig forstod at mane, kunde man faae ham til at fare i hvilkensomhelst Skikkelse, man ønskede.

*) jfr. Hesperus VIII. 481—84.

Fanden var ikke den værste Mand, naar man forstod at tage ham. Vel var han ond, men paa den anden Side var han lidt munter og ikke fri for at være eenfoldig. Almuen har givet ham Navnet „Vorherres Abekat*), og ham kan man let narre, naar man kun forstaaer at sysselsætte ham lidt og ikke taber Modet ved at see ham. I Eventyr og Folkesagn bliver Fanden derfor ikke sjelden taget ved Næsen, og det gaaer ham ofte som Trolden, der hos vore Forsædre af og til maatte holde Lysen. — Enhver kjender vistnok saaledes Historien om Smeden, der fik ham narret i en Staaltraadspung, og nu af alle Kræfter hamrede løs paa ham med Forhammeren indtil han gav sig, og om Bonden, der i sin Angst over ikke at kunne give den Lede nok at bestille, lod En gaae og fik ham til at løbe forgjæves efter den gjennem fire Herreder og syv Kirkesogne.

Desuden var Fanden heller ikke fri for Frygt, hvorpaa man i Sagnene har Vidnesbyrd nok. Bekjendt er hans Frygt for Kirkeklokker, hvis Lyd kunde jage ham langt bort; men undertiden behøvedes ikke saameget. Til Beviis derpaa tjener Historien om Bonden paa Høiemøen, som Fanden havde frastjaalet tyve Grise; da Bonden saa engang traf Hans sorte Majestæt paa Klinten ridende paa et Eviin og dri-

*) Med Hensyn hertil sang Baggesen om ham:

„Fanden, fra den Tid han drat
 Ned fra Verden i den Rose,
 Vi som bedste Verden rose,
 Baglands, hovedfulds, uden Hat,
 Er Vorherres Abekat.“

vende nitten andre foran sig, blev han ved i det Samme at mindes sit Tab saa ærgerlig, at han uvilkaarlig begyndte at støie og skrige, hvoraf Følgen blev, at Fanden forstræffet tog Flugten og ikke blot lod Evinene fare, men endog tabte en Kobberkjedel, han havde i Haanden, og som Bonden derfor tog med sig. *)

Som den egentlige Repræsentant for alle Djæbleforskrivere maa nævnes Dr. Faustus, der var født i Würtemberg i Slutningen af det 15de Aarhundrede, og ikke maa forveksles med den ene af Bogtrykkerkunstens Opfindere. Han var efter sin Tid en ualmindelig dannet Mand, men spildte sine Kundskaber paa Magie og Astrologie, og Nøden gjorde ham til Charlatan og Bedrager. At man antog, at han havde solgt sig til Djevelen, er altsaa let forklarligt, især da han paa Grund af sit omslakkende Liv var vidt og bredt bekendt. Enhver havde Et og Andet at fortælle om ham, og da man et halvt Aarhundrede efter hans Død (omtrent 1540) samlede alle Sagn om hans Liv, Troldkunster, Pagt med den Onde og gyselige Endeligt i en egen Fortælling, var det langt fra hans Levnetsløb, man udgav; tvertimod var det Sagn fra Alverdens Kanter, der tillagdes ham, ligesom ogsaa senere de fleste magiske Skrifter kom til at gaae under hans Navn.

Det meest bekendte af disse odiose Skrifter er den saakaldte „Höllenzwang,“ som skal have været trykt allerede i det 16de Aarhundrede. Her maa

*) Svf. Thiele II. 97—98.

Faust dog dele Gren med en Anden, nemlig Cyprianus — et Navn, der er hørt af mange Munde, kjendt saa kun have tænkt videre derover. Denne Cyprianus var en Biskop i det 3die Aarhundrede, der skal have været vel hjemme i Magien og altsaa gjaldt for en stor Troldmand. Hovedværket, der tillægges ham, er en Anviisning til allehaande Troldværk, som at lase Janden til og fra sig, at opgrave Skatte, at see en Tyv i Band, at slaae Diet ud paa sin Avindsmand, hvor langt han end er borte, at frie sig og sit Huus for Forgjørelse osv. osv.

Efter Andre skal Cyprianus have været en Student, der i Norge gjennemgik den sorte Skole og derved kom til at tilhøre den Onde til evig Tid. Paa sine ældre Dage fortrød han dette Skridt og skrev da bemældte Bog, hvori han først viser, hvorledes det Onde skal gøres, og dernæst, hvorledes det igjen skal ændres. Bogen er i tre Dele, hvoraf de to sidste ere skrevne med persiske, arabiske eller ogsaa vedtagne Tegne. Man lærer i denne Bog Signen, Manen, Visen igjen og alle de Troldkunster, der omtales i 5 Mosebog 18, 10. 12.

Blandt Almuen skal den være kjendt under Navnet „Sortebogen;“ men det gaaer med den som med de fleste Bøger af den Art: Ingen har selv seet den, men veed dog at fortælle om Mange, der have baade seet og læst den. Trykt har den aldrig været, men haandskrevne Exemplarer skulde have været fundne hist og her blandt Almuen, hvor de gjemtes som en Helligdom.

Naar man havde Cyprianus, kunde man aldrig mangle Penge; man kunde læse Fanden til og fra sig, og Ingen, selv ikke Djævelen, kunde tilføie En nogen Skade. Men naar man vilde læse i den, maatte man være forsigtig, og for en Uindviet kunde det let blive en dyr Spøg. En Karl i Svenstrup, som benyttede sig af sin Høxbonds Fraværelse til at læse i den farlige Bog, blev saaledes — revet i mange Stykker.

Havde man førstaaet Cyprianus, var det imidlertid ingen let Sag at blive af med den igjen. Der er dem, der har kastet den ind i en glødende Bagerovn, nedgravet den eller kastet den i Vandet, men naar de atter saae ind i deres Skab, laae Bogen der i god Behold. Det gjaldt stærkt om at blive af med den inden sin Død, for ellers saae det galt ud; thi Eieren tilhorte Satan (ester Andre kun hver niende Eier, de Dvrige gif fri). Det eneste Frelsemiddel skulde være, med sit eget Blod at scribe sit Navn i den og henlægge den paa et skjult Sted i Kirken, tilligemed 4 Skilling i Skriverpenge.*)

Trolldomskunsten, der tidligere kun øvedes af Enkelte, blev saaledes altsaa nu bragt i et Slags System, og i Middelalderen gif den under Benævnelsen „den sorte Kunst,“ fordi den især øvedes om Ratten og den sorte Majestæt var med i Spillet. Sagnet har havt travlt med en Skole i Wittenberg, hvor denne Kunst kunde læres, og det uden at Alle

*) Jvl. Thieles Folkesagn II, 92; sml. Gamle danske Minder I, 86.

behøvede at give sig Fanden i Bold; elleve Personer sloge sig sammen i et Skolehold, de Ti gik fri, thi Fanden tog kun den, der kom sidst ud. Da Wittenberg især besøgtes af theologiske Studerende, kom den Tro snart ud blandt Almuen, at de fleste Præster vare hjemme i lønlige Kunster eller — som det hed — „kunde mere end deres Fadervor.“ Ja, man vil endog have havt Syn for Sagen, idet der ikke blot fortælles om Præster, der vare dygtige Manere, men ogsaa om Udskillige, der have været i Stand til paa een og samme Helligdag og i samme Time at prædike i to forskjellige Kirker.

En af Overtroens karakteristiske Sider var Forestillingen om Hexemoder og Hexereiser. Det laae i Sagens Natur, at Mørket skyede Lyset, og som Folge deraf vilde man nødigt antage, at Hexe og Troldfolk holdt Sammenkomster paa alfar Bei, men henlagde Stedet for deres Møder til øde Egne, Bjerghuler, Kirkegaarde, Korsveie o. s. v. Her samlede da de „kloge Folk“ fra Alverdens Kanter for at lægge Raad, hilse paa hverandre eller enes om Et og Andet; Reisen til Samlingsstedet overgik i Hurtighed Alt, hvad man nu kan præstere ved Vand og Damp, skjønt Befordringsmidlerne vare af den simpleste Art og gjerne indskrænkede sig til et Kostekest, en Bognstang eller Lignende. Dette gik rimeligviis ikke naturligt til, men ved „Fandens Kunster.“ Holberg fortæller saaledes en Historie om en Pige, der uforvarende kom til at see sin Madmoder tage en Flaske frem af Slabet, hvilken indeholdt en Salve, som hun

Das erste Buch der Geschichte
des Reichs von den Anfangen
bis zur Gegenwart. Von
Johann Friedrich Schlegel.
Zweite Ausgabe. Leipzig,
1808. 8. 10 Bände.
Preis 10 Rthlr. 10 Schilling.
Das zweite Buch der Geschichte
des Reichs von den Anfangen
bis zur Gegenwart. Von
Johann Friedrich Schlegel.
Zweite Ausgabe. Leipzig,
1808. 8. 10 Bände.
Preis 10 Rthlr. 10 Schilling.
Das dritte Buch der Geschichte
des Reichs von den Anfangen
bis zur Gegenwart. Von
Johann Friedrich Schlegel.
Zweite Ausgabe. Leipzig,
1808. 8. 10 Bände.
Preis 10 Rthlr. 10 Schilling.
Das vierte Buch der Geschichte
des Reichs von den Anfangen
bis zur Gegenwart. Von
Johann Friedrich Schlegel.
Zweite Ausgabe. Leipzig,
1808. 8. 10 Bände.
Preis 10 Rthlr. 10 Schilling.
Das fünfte Buch der Geschichte
des Reichs von den Anfangen
bis zur Gegenwart. Von
Johann Friedrich Schlegel.
Zweite Ausgabe. Leipzig,
1808. 8. 10 Bände.
Preis 10 Rthlr. 10 Schilling.
Das sechste Buch der Geschichte
des Reichs von den Anfangen
bis zur Gegenwart. Von
Johann Friedrich Schlegel.
Zweite Ausgabe. Leipzig,
1808. 8. 10 Bände.
Preis 10 Rthlr. 10 Schilling.
Das siebente Buch der Geschichte
des Reichs von den Anfangen
bis zur Gegenwart. Von
Johann Friedrich Schlegel.
Zweite Ausgabe. Leipzig,
1808. 8. 10 Bände.
Preis 10 Rthlr. 10 Schilling.
Das achte Buch der Geschichte
des Reichs von den Anfangen
bis zur Gegenwart. Von
Johann Friedrich Schlegel.
Zweite Ausgabe. Leipzig,
1808. 8. 10 Bände.
Preis 10 Rthlr. 10 Schilling.
Das neunte Buch der Geschichte
des Reichs von den Anfangen
bis zur Gegenwart. Von
Johann Friedrich Schlegel.
Zweite Ausgabe. Leipzig,
1808. 8. 10 Bände.
Preis 10 Rthlr. 10 Schilling.
Das zehnte Buch der Geschichte
des Reichs von den Anfangen
bis zur Gegenwart. Von
Johann Friedrich Schlegel.
Zweite Ausgabe. Leipzig,
1808. 8. 10 Bände.
Preis 10 Rthlr. 10 Schilling.

Das erste Buch der Geschichte

des Reichs von den Anfangen

Med nærværende Hefte paabegyndes en lille Samling Skildringer af de forskjellige Maader, hvorpaa Folketroen har yttret sig her i Norden i forskjellige Tidsaldere. Den vil komme til at omhandle Alt, hvad der i Historien — men især i Folkesagnene — er opbevaret om Gjenfærd, Hexeri og Trolddom, overnaturlige Væsner, Trolde, Dreng, Nisser, Ellefolk, Havmænd og Havfruer o.s.v., samt de forskjellige Forestillinger, der have benyttet sig til Mangt i Livet, — og vi troe herved at byde Alle en behagelig og morende Læsning.

Den i nærværende 1ste Hefte optagne Skildring af „Spøgelse og Gjengangertroen“ har tidligere været trykt i et Ugeskrift, men fremtræder her i en meget forøget og forbedret Form. Af de større Bærker, der ere lagte til Grund for Udarbejdelsen, nævnes her kun Oldenburg, „Om Gjenfærd eller Gjengangere, philosophisk-historisk betragtet“ (1818), da der forøvrigt i Noterne er henviist til Kildeskrifterne.

2det Hefte vil indeholde:

Om Fortidens Tro paa Hexeri og Trolddom.

